

Nr 64.

Ankom till riksdagens kansli den 18 maj 1920 kl. 12 m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om pensioner å allmänna indragningsstaten åt elva änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori ävensom åt hushållerskan Johanna Matilda Norström.

I en inom riksdagens första kammare av herrar *Modig* och *Svensson*, *Carl E.* väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 3, hava motionärerna anfört följande:

»I motion nr 227 i andra kammaren vid nästlidet års riksdag hemställde herr A. J. Bårg om pension till tretton änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, vilken motion av riksdagen bifölls (se riksdagens skrivelse den 19 juni 1919 nr 10 A, punkt 50).

Nu ha under de två senaste åren ytterligare åtta faktoriarbetare avlidit, efterlämnande oförsörjda änkor, vartill komma fyra änkor efter tidigare avlidna arbetare.

Samtliga dessa änkor äro:

1. Förmannen Sven August Jonssons änka, *Emma Kristina Jonsson*, född Gustafsson den 11 maj 1857. Mannen, som erhållit silvermedalj för nit och redlighet i rikets tjänst och avsked med pension den 31 mars 1913 efter nära 40 års tjänst, avled den 28 september 1919, och änkan, som är sjuklig, har ej annat att leva av än 1,800 kronor, som funnos vid mannens död och varav en del redan åtgått till hennes uppehälle.

2. Filaren Carl Johan Hedlunds änka *Josefina Augusta Charlotta Hedlund*, född Schönning den 16 februari 1842. Mannen, som erhållit silvermedalj och vid sin död den 15 juli 1914 varit anställd vid faktoriet i 33 år, efterlämnande cirka 4,000 kronor, men då av detta kapital nu endast återstår cirka 1,400 kronor, är änkan, som har 57.60 i folkpension, snart nog utan medel till sitt uppehälle. Till följd av sin höga ålder är hon oförmögen till arbete.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 8 saml. 47 häft. (Nr 64.)

3. Verktygsarbetaren Carl Axel Fahlborgs änka *Anna Augusta Fahlborg*, född Qvarnström den 28 oktober 1872. Mannen hade vid sin död den 22 september 1918 varit anställd vid gevärsfaktoriet i över 28 år. Änkan försörjer sig nu med uthyrning av rum, men saknar eljest tillgångar och har krafterna något nedsatta av reumatism.

4. Besiktningsmannen Johan Erik Erikssons änka *Anna Charlotta Eriksson*, född Adolfsson den 17 maj 1867. Mannen, som vid sin död den 31 mars 1919 varit anställd vid faktoriet i över 28 år, efterlämnade utom sitt bo gården nr 8 i Nyfors, taxerad till 17,500 kronor och med en skuld av 8,000 kronor, i vilka summor änkan äger och ansvarar för hälften. Hennes nettoavkastning av gården uppgår utom bostad till knappt 200 kronor. Krafterna något nedsatta till följd av reumatiska åkommor.

5. Stockmakaren Erik Hjalmar Petterssons änka *Matilda Kristina Pettersson*, född Pettersson den 10 december 1859. Mannen, som vid sin död den 23 oktober 1916 varit anställd vid faktoriet i över 26 år, efterlämnade gården Kristinelund, taxerad till 7,600 kronor och med en skuld av 2,500 kronor, av vilka belopp tre fjärdedelar komma på änkan. Hennes nettoavkastning av gården utom bostad är cirka 125 kronor. Till följd av reumatism äro hennes kroppskrafter ganska mycket nedsatta.

6. Filaren Johan Gustaf Lundins änka *Hulda Augusta Lundin*, född Lundberg den 1 december 1858. Mannen hade vid sin död den 19 november 1918 varit anställd vid faktoriet i över 24 år. Änkan, som icke har några tillgångar, är ej fullt arbetsför och har bidrag från fattigvården till sitt uppehälle.

7. Fixturuppsättaren Carl Johan Landins änka *Hedda Sofia Landin*, född Gustafsson den 17 januari 1868. Mannen hade vid sin död den 16 oktober 1919 varit anställd vid faktoriet i över 24 år (dessförinnan 6 år som artillerist). Änkan, som ej har några tillgångar, har förut varit sinnessjuk men är nu återställd och sköter hushållet för barnen; krafterna äro dock nedsatta.

8. Målaren Lars Erik Törnbloms hushållerska *Johanna Matilda Norström*, född den 8 maj 1867. De hava visserligen ej varit gifta, beroende på att Törnblom ej kunnat anskaffa hinderslöshetsintyg, men haft åtta barn tillsammans, varav två ännu minderåriga. Törnblom hade vid sin död den 3 september 1919 varit anställd vid faktoriet i 21 år. Hushållerskan är sjuklig och medellös med mycket nedsatt förvärvsförmåga.

9. Filaren Anders Gustaf Eklunds änka, *Naemi Eklund*, född Larsdotter den 5 oktober 1866. Mannen hade vid sin död den 13 oktober 1919 varit anställd vid gevärsfaktoriet över 20 år och änkan äger hälften av en av mannen uppodlad lägenhet, Odlaren 25, taxerad till 2,600 kronor och å vilken hon har en skuld av 1,700 kronor. Är själv sjuklig samt har en sjuk dotter, 28 år, och 2 minderåriga barn att försörja.

10. Refflaren Gustaf Axel Janssons änka *Anna Wilhelmina Jansson*, född Sten den 19 februari 1874. Mannen hade vid sin död den 21 september 1918 varit anställd vid faktoriet i över 20 år och änkan, som är mindre bemedlad samt ej stark och fullt arbetsför, har en 7-årig son att försörja.

11. Filaren Carl Gustaf Jonssons änka *Johanna Wilhelmina Jonsson*, född Andersson den 18 december 1858. Mannen, som anställdes vid faktoriet 1898, sjuknade i lungdot under sin anställningstid och avled den 9 oktober 1914. Änkan är medellös och ej fullt arbetsför.

12. Sammansättaren Lars Gustaf Carlssons änka *Hilda Kristina Carlsson*, född Eriksson den 13 augusti 1871. Mannen avled den 7 juli 1905 efter att ha varit anställd vid faktoriet i 14 år. Änkan är sjuklig samt mindre bemedlad.

Genom ovan åberopade riksdagsbeslut synes principen för pensionering av änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori vara fastslagen. Det torde heller icke behöva ifrågakomma någon sänkning i det i fjol beviljade beloppet 300 kronor. Visserligen har tjänstetiden för de två sist nämndas män ej uppgått till mer än respektive 16 och 14 år, men då männen avlidit under sin anställning och med säkerhet skulle, om de levat, bibehållits vid denna anställning, anse vi, att deras änkor böra komma i åtnjutande av samma pension som de övriga.»

På grund av det sålunda anförda hava motionärerna hemställt, »att riksdagen täcktes medgiva, att från allmänna indragningsstaten må från och med den 1 januari 1920 under deras återstående livstid årligen till var och en av ovan angivna elva änkor efter arbetare vid gevärsfaktori, så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förbliver, utbetalas en pension å trehundra kronor samt att samma förmån måtte tillkomma hushållerskan Johanna Matilda Norström, så länge hon lever ogift.»

I fråga om vid motionen fogade tolv bilagor får utskottet hänvisa till motionen.

Beträffande ifrågavarande motion har utskottet funnit sig böra införskaffa särskild utredning. Utskottet har nämligen ansett det vara av vikt att erhålla upplysningar dels om de faktiska förhållanden, vilka i varje särskilt fall kunde inverka på pensionsfrågans bedömande, dels ock vilka grunder kunde anses böra för här ifrågavarande arbetares änkor provisoriskt tillämpas, intill dess pensionsförhållandena för icke ordinarie statstjänare blivit slutligen ordnade. Utskottet har därför anhållit om utverkande av Kungl. Maj:ts befallning till statskontoret att, efter inhämtande av uppgifter från arméförvaltningen, till utskottet inkomma med upplysningar i oförmälda avseenden.

I anledning härav har utskottet emottagit ett av statskontoret den 12 nästlidna april avgivet, av åtskilliga bilagor åtföljt utlåtande.

Beträffande de faktiska förhållanden, som i de särskilda fallen föreläge av beskaffenhet att kunna inverka på pensionsfrågans bedömande, har statskontoret hänvisat till de upplysningar, som i detta avseende meddelats i utlåtandet bilagda, här nedan intagna yttranden.

Vad därefter vidkomme frågan om vilka grunder kunde anses böra för faktoriarbetares änkor provisoriskt tillämpas intill dess pensionsförhållandena för icke ordinarie statstjänare blivit slutligen ordnade, har statskontoret med erinran, att hittills såsom princip gällt, att stats-

tjänares familjepensionering borde betridas väsentligen med deras egna avgifter och att staten i detta avseende borde inskränka sig till att medverka till bildande av kassor för sådant ändamål, framhållit, att, där det gällde änkor efter befattningshavare, för vilka sådan anordning icke vidtagits, pension eller understöd av statsmedel ansetts böra ifrågakomma endast under förutsättning att behov av hjälp föreläge. Då det alltså måste bero på omständigheterna i varje särskilt fall, om tillräckliga billighetsskäl för beredande av hjälp kunde anses föreligga, syntes för sådan pensionering icke kunna på förhand uppställas några bestämda grunder, men i allmänhet syntes för beviljande av änkepension böra förutom behov av bidrag till livsuppehållet förutsättas, att mannen skulle hava avlidit, under det han innehåft anställning i statens tjänst eller åtnjutit pension av statsmedel.

Arméförvaltningens
artilleridepartement.

På anmodan av statskontoret har arméförvaltningens artilleridepartement avgivit utlåtande i ärendet och däri anfört:

»Sedan riksdagens bankoutskott i anledning av en av herrar Axel Modig och Carl E. Svensson i riksdagens första kammare väckt motion, nr 3, om pensioner å allmänna indragningsstaten åt elva änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori ävensom åt hushållerskan Johanna Matilda Norström begärt upplysningar dels om de faktiska förhållanden, vilka i varje särskilt fall kunde inverka på frågans bedömande, dels ock vilka grunder finge anses böra för här ifrågavarande arbetares änkor provisoriskt tillämpas, intill dess pensionsförhållandena för icke ordinarie statstjänare blivit slutligen ordnade, har ni efter erhållen nådig remiss å ärendet i skrivelse till kungl. arméförvaltningens artilleridepartement den 2 nästlidne mars anhållit, att departementet måtte inkomma med det yttrande häröver, vartill departementet kunde finna anledning.

I anledning härav har artilleridepartementet inhämtat yttrande i ärendet angående de faktiska förhållanden, som kunde inverka på frågans bedömande, från styresmannen för Carl Gustafs stads gevärsfaktori.

I anslutning till detta yttrande, som härmed överlämnas, får artilleridepartementet meddela, att departementet kan vitsorda de av motionärerna lämnade uppgifter om varje i motionen upptagna faktoriarbetares anställningstid och övriga till hans anställning hänförliga förhållanden samt kan tillägga, att en var av nämnda arbetare på ett tillfredsställande sätt skött sina åligganden och sig väl skickat. Av motionärerna lämnade upplysningar om de av dem föreslagna pensionstagarnas ekonomiska ställning överensstämja jämväl med upplysningar från gevärsfaktoret.

Vad därpå angår, vilka grunder finge anses böra för här ifrågavarande arbetares änkor provisoriskt tillämpas, intill pensionsförhållandena för icke ordinarie statstjänare blivit slutligen ordnade, får artilleridepartementet till en början hänvisa till sin skrivelse till eder den 7 mars 1918 i anledning av en vid 1918 års riksdag väckt motion om pension åt vissa änkor efter arbetare vid gevärsfaktoret. I denna skrivelse, anförde artilleridepartementet, att framställning om och följaktligen jämväl beviljandet av pensioner i fall, sådana som det föreliggande, ej vore vanliga, men att departementet likväl ej ansåge det vara stridande mot de prin-

ciper, som för pensioners beviljande under senaste tiden tillämpats. Därvid anförde departementet såsom analogt fall 1916 års riksdags beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om pension till f. besiktningsrustmästaren Per Gustaf Anderssons änka Katarina Karolina Andersson, född Sundquist, vilken tillerkänts pension å allmänna indragningsstaten med 300 kronor årligen. Liksom faktoriarbetarna hade nämligen Andersson ej författningsenligt varit berättigad till pension ur arméns pensionskassa eller annan allmän kassa, men hade i likhet med flera av de i motionen omnämnda faktoriarbetarna tillerkänts pension å allmänna indragningsstaten, varifrån pension otvivelaktigt enligt hävdvunnen sed skulle hava beviljats även de övriga faktoriarbetarna, om de fått leva, tills de hunnit den ålder, 60 år, som för pensions erhållande ansåges böra fordras, och fortfarande varit anställda vid faktoriets. Artilleridepartementet kunde i övrigt ansluta sig till motionärernas uttalanden om faktoriarbetares likställighet med statstjänstemän, i vad detta uttalande gällde de faktoriarbetare, för vilkas änkor pensionerna begärdes, och även andra sådana, som efter erhållen anställning vid faktoriets därmed fortfarande under sin återstående livstid eller till dess ålder eller sjukdom föranlett deras avgång. Att de icke kunnat erhålla ordinarie anställning berodde därpå, att deras avlöning utgått från extra ordinarie statsanslag. För statspensionering av gevärsfaktoriarbetare med tillräckligt antal levnads- och tjänstår ävensom för pensionering av sådana arbetares änkor och änkor efter faktoriarbetare, som under anställningstiden avlidit, kunde följaktligen enligt artilleridepartementets åsikt göras gällande samma grunder som för pensionering av tjänstemän å ordinarie stat och dess änkor.

Den vid 1918 års riksdag väckta motionen om pension åt sistnämnda faktoriarbetareänkor blev visserligen av riksdagen avslagen, men efter förnyad motion vid 1919 års riksdag beviljades en var av samma änkor en årlig pension av 300 kronor under deras återstående livstid.

Med anledning av vad sålunda anförts, anser artilleridepartementet, att vid pensionering av änkor efter faktoriarbetare samma grunder böra tillämpas som beträffande sistnämnda änkor, vilka grunder i huvudsak torde hava kommit till uttryck i departementets förenämnda yttrande.

Artilleridepartementet får således hemställa, att för statspensionering av änkor dels efter gevärsfaktoriarbetare med tillräckligt antal levnads- och tjänstår dels ock efter sådana faktoriarbetare, som under anställningstiden avlidit, må tillse vidare göras gällande samma grunder som för pensionering av änkor efter statstjänstemän å ordinarie stat.

I fråga om hushållerskan Johanna Matilda Norström lär hon på grund av vad om hennes förhållande till målaren Lars Erik Törnblom blivit upplyst i förvarande fall böra likställas med ifrågavarande änkor.»

Berörda yttrande av styresmannen för Carl Gustafs stads gevärsfaktori är av följande lydelse.

»Såsom infordrat yttrande och utredning om de faktiska förhållanden, i vilka elva till pension föreslagna änkor efter faktoriarbetare leva, får jag härmed vördsam samt anföra följande:

De i motionen anförda uppgifterna beträffande de ifrågavarande änkornas förhållanden kunna till en början av mig vitsordas. Ytterligare vill jag om de ifrågavarande personerna framhålla:

*Styresmannen
för Carl
Gustafs stads
gevärsfaktori.*

1. Änkan *Emma Kristina Jonsson*. Bodde till 1913 vid gevärsfaktoriet och var då sjuklig sedan många år tillbaka samt är det fortfarande. Har inga egna barn men får någon hjälp av styvbarn, eljest intet annat än kapitalet att leva av samt, om hon blir sängliggande, sjukhjälp.

2. Änkan *Josefina Augusta Charlotta Hedlund*. Är inbunden och sluten men mycket skötsam. Då fråga väcktes 1918 om andra änkors pension, ville hon ej vara med, när hennes kapital då uppgick till cirka 4,000 kronor. Nu har det mesta gått åt, och då hon ej har närmare anhöriga, måste hon troligen omhändertagas av fattigvården i en ej alltför avlägsen framtid.

3. Änkan *Anna Augusta Fahlborg*. Är visserligen ej gammal och så gott som frisk, men saknar andra uppehållsmedel än dem hon på angivet sätt kan förvärva. Mannen dog i kräfta. En son, gift, hjälper henne något.

4. Änkan *Anna Charlotta Eriksson*. Ungefär lika den nästföregående i hälsa, men 5 år äldre. Hennes ekonomi är dock bättre så till vida, att hon av sin del i gården har bostad och en liten inkomst, på vilket hon dock ej kan reda sig. En son är för närvarande anställd som rustmästareelev vid gevärsfaktoriet.

5. Änkan *Matilda Kristina Pettersson*. Har även del i gård med bostad, som dock lämnar mindre avkastning. Kan ej arbeta något nämnvärt, då krafterna äro små. En son bor hemma och hjälper henne så gott han kan. Även för henne var ifrågasatt att motionera om pension år 1918, men hon syntes då fullt arbetsför, varför frågan fick förfalla.

6. Änkan *Hulda Augusta Lundin*. Är dålig och har ej några medel till sitt uppehälle, varför hon också har fattigvård.

7. Änkan *Hedda Sofia Landin*. Mannen fick lungdot för 12—15 år sedan och detta grep hustrun så hårt, att hon blev svagsint. Synes för närvarande vara ganska väl återställd från sinnessjukdomen, dock torde hon ej kunna sägas vara fullt arbetsför. Är hemma och hjälper till i hushållet för barnen och får av dem sitt uppehälle så länge de äro hemma, men har eljes inga tillgångar att leva av.

8. Hushållerskan *Johanna Matilda Norström*. Här har det ej varit känt annat än att de varit gifta, men nu har utrönts, att Törnbloms verkliga hustru övergav honom och for till Amerika. Under sådana förhållanden brydde sig Törnblom ej om att söka skilsmässa. Hushållerskan är dålig och kan ej bidra mycket till sitt uppehälle.

9. Änkan *Naemi Eklund*. Nedsatta kroppskrafter genom mycket arbete. Mannen var mycket arbetsam och mycket flitig samt hade de bästa vitsord. Efter spanska sjukan 1918 fick han hjärtfel och dog efter en kort sjukdom.

10. Änkan *Anna Wilhelmina Jansson*. Lider av reumatism och har ett 7-årigt barn att försörja samt sysselsätter sig med trikåstickning och hemmets skötsel. En dotter, anställd å kontor, som förtjänar 175 kronor per månad. Mannen efterlämnade något över 5,000 kronor, varav änkan bekommit boet och cirka 3,000 kronor i kontanter.

11. Änkan *Johanna Wilhelmina Jonsson*. Är medellös och med nedsatta kroppskrafter. Mannen låg sjuk i lungdot under flera år, varigenom hemmets tillgångar uttömdes.

12. Änkan *Hilda Kristina Carlsson*. Är sjuklig, troligen någon nervös åkomma, av vilken även en här anställd son lider. Mannen efterlämnade vid sin

död cirka 3,000 kronor, men barnen voro då små och kapitalet gick åt till familjens uppehälle under deras uppväxttid.

Samtliga här upptagna avlidna faktoriarbetare hava skött sig väl i tjänsten. Då förlidet års riksdag under åberopande av sakkunnigas förslag angående icke ordinarie statstjänares rätt till familjepensionering (riksdagens skrivelse nr 10 A punkt 50, sista stycket) beviljade tretton änkor efter faktoriarbetare ett årligt understöd av trehundra kronor, synes enligt mitt förmenande här ovan upptagna böra äga samma rätt. Även bland fjolårets funnos en del, vars män varit anställda respektive 17, 22, 22 och 28 år, men avlidit under tjänstetiden. Enahanda är förhållandet med flertalet av till pensionering nu ifrågasatta, och då männen, om de fått leva, otvivelaktigt stannat kvar i tjänsten till sådan ålder att de själva kunnat pensioneras, synes mig samma princip som förlidet år vara tillämplig.

Jag är på grund av ovan anförda av den åsikten, att motionen bör tillstyrkas.»

För egen del har statskontoret anført, att det ville synas ämbetsverket, som om för beredande av pension i dessa fall ungefär lika goda skäl föreläge som de, vilka föranledde 1919 års riksdag att bifalla den inom andra kammaren väckta motionen nr 227.

Statskontoret.

Såsom ovan erinrats, beviljade 1919 års lagtima riksdag en var av tretton änkor efter faktoriarbetare ett årligt understöd av 300 kronor, och åberopades därvid, bland annat, att nämnda belopp icke syntes överstiga vad särskilda sakkunniga ifrågasatt i sitt förslag angående icke ordinarie statstjänares rätt till familjepensionering. Med hänsyn härtill har utskottet, som i likhet med de i ärendet hörda myndigheterna anser samma skäl här föreligga som de, vilka föranledde riksdagens nyssnämnda beslut, funnit sig böra tillstyrka ett årligt understöd till enahanda belopp eller 300 kronor åt en var av i motionen omnämnda elva änkor. I fråga om hushållerskan Norström lär hon, såsom arméförvaltningens artilleridepartement framhållit, på grund av vad om hennes förhållande till målaren Törnblom blivit upplyst, i förevarande fall böra likställas med ifrågavarande änkor.

Utskottet.

Utskottet hemställer sålunda,

att riksdagen, i anledning av förevarande motionen I: 3, må medgiva, att en var av i motionen omnämnda elva änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd, ävensom hushållerskan Johanna Matilda Norström, så länge hon lever ogift, må från

och med den 1 januari 1920 å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd av trehundra kronor.

Stockholm den 18 maj 1920.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren: herrar *Wickman, Öhngren, Östberg, Enhörning, Söderbom, Pettersson S. M.* och *Steinholtz* samt
av andra kammaren: herrar *Kristensson, Gustafsson* i Örebro, *Borg, Sommelius, Wikström, Borggren, Andersson* i Stockholm och *Sandberg*.
